

EGENKONTROLL PÅ FÖRSKOLOR

Projekt inom Miljösamverkan Skåne

MILJÖSAMVERKAN
SKÅNE

Titel: Egenkontroll på förskolor
– Projekt inom Miljösamverkan Skåne

Utgiven av: Miljösamverkan Skåne

Författare: Susanne Dahlberg, Länsstyrelsen i Skåne län
Ingrid Persson, Malmö stad
Åsa Thorné, Malmö stad
Erik Torkelsson, Skurups kommun
Ulf Olsson, Ystads kommun

Beställningsadress: Länsstyrelsen i Skåne län
Miljöavdelningen,
205 15 Malmö
Tel 040-25 20 00
lansstyrelsen@m.lst.se

Copyright: Miljösamverkan Skåne

Upplaga: 300 ex

ISBN: 91-85363-93-6

Layout: Fredrik Collijn AB

Tryckt: Danagårds Grafiska AB

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	4
Inledning	6
Bakgrund och syfte	7
Lagstiftning och regler	8
Projektbeskrivning	11
Organisation	11
Avgränsning och orsak till avgränsningen	11
Tidsplan	11
Vem gjorde vad?	12
Metod	13
Genomförande och resultat	14
Brister i förskolornas egenkontroll	15
Miljöförvaltningarnas återrapportering	16
Erfarenheter från informationsträffarna	17
Uppföljning	18
Diskussion och slutsatser	19
Hjälpmedel	22
Förslag till egenkontrollprogram	23
Underlag och lästips	26

SAMMANFATTNING

Under 2005 har ett projekt med inriktning på egenkontroll på förskolor genomförts i kommunerna i Skåne län. Syftet med projektet var att ge barnen en bra inne- och utemiljö genom att få igång egenkontrollarbetet på förskolorna. Intresset att delta i projektet var relativt stort. Anmälan till projektet kom in från 22 av Skånes 33 kommuner. På grund av projektets omfattning och tidsbrist i kommunerna har resultat kommit in från 13 kommuner. I dessa 13 kommuner har 92 förskolor besökts.

Tanken med projektet var att inspektörerna skulle granska hur verksamheterna lever upp till miljöbalkens krav på egenkontroll och detta skulle genomföras med systemtillsynsmetodik. Systemtillsyn är en metod att granska att förskolan själv klarar att kontrollera och styra sin verksamhet med avseende på hälsoskydd, miljöskydd och resurshushållning.

Av kommunernas återrapportering till arbetsgruppen framgår att man har arbetat väldigt olika med projektet. Man har använt olika delar av materialet och även kommit olika långt då det gäller inspektioner och uppföljning. Detta gör att materialet har varit svårt att sammanställa och därför bör man också vara försiktig när man tolkar vissa av bristerna.

Vad som dock framgår är att endast en av 92 förskolor har en fungerande egenkontroll. Övriga förskolor anges inte ha helt fungerande egenkontroll. De två största bristerna är att det i de flesta fall saknas en fastställd och dokumenterad fördelning av ansvaret för de frågor som rör miljöbalken samt att verksamheterna i många fall saknar tillräckliga kunskaper i miljöbalksfrågorna. Vid sammanställningen har det också framkommit en del konkreta brister vad gäller kemikalieanvändning, uppgifter om radonhalter, städning och ventilation i lokalerna.

De flesta förskolor har varit positiva till besöken. En del har tyckt att projektet var betungande och framhållit att olika myndigheter kräver skilda kontroller, såsom brandskyddskontroll och systematiskt arbetsmiljöarbete.

De flesta inspektörer har också varit positiva till besöken och framhållit att projektet gett dem stöd för arbetet. Några inspektörer tyckte att besöken var betungande främst på grund av att arbetsmaterialet var omfattande. Flera kommuner har gett synpunkter på att underlaget till egenkontrollprogrammet var för detaljerat, dock saknades hygien och smittskydd. I övrigt har man ansett att materialet i stort sett varit bra och användbart.

Uppföljning kommer att ske i de flesta kommuner eftersom stora brister i egenkontrollen rapporterats. Kommunerna rapporterar olika sätt att följa upp projektet; medverkan vid ledningsgruppträffar, riktade utbildningsinsatser, information via utskick och uppföljande tillsynsbesök. Efter besöken har inspektionsrapporter i de flesta fall skickats till förskolorna. Brister som påtalats vid besöken har följts upp specifikt samt planerats in i den löpande tillsynen.

Projektets arbetsgrupp har lagt ut "goda exempel" på Miljösamverkan Skånes hemsida där förslag på egenkontrollprogram samt exempel på inspektionsrapport finns att tillgå som ett stöd i det fortsatta arbetet. Informationsmaterial som kan delas ut till förskolorna planeras att tas fram gemensamt inom Miljösamverkan Skåne. Eventuellt kommer vidare diskussioner med Socialstyrelsen att leda till att en central vägledning inom detta område kommer att tas fram.

INLEDNING

Projektet "Egenkontroll på förskolor" var en tillsynskampanj med inriktning på att få igång egenkontroll enligt Miljöbalken på förskolorna. Projektet har utförts inom ramen för den samordnade hälsoskyddstillsynen i Skåne län, som var en samverkan mellan Länsstyrelsen, kommunerna och Kommunförbundet Skåne. Denna samverkan ingår numer i det nybildade Miljösamverkan Skåne vars huvudmän är Länsstyrelsen och Kommunförbundet Skåne/Skånes kommuner.

Inom ramen för den samordnade hälsoskyddstillsynen i Skåne tillsattes hösten 2004 en arbetsgrupp som har utformat projektet och tagit fram material. Inspektionerna ute i kommunerna har utförts av respektive miljöförvaltning eller motsvarande. Arbetsgruppen har sedan sammanställt och analyserat resultaten.

BAKGRUND OCH SYFTE

Den samordnade hälsoskyddstillsynen syftar till att förbättra och öka tillsynen i Skåne län. Tillsynskampanjer är ett verktyg i detta arbete.

Regler om att förskolorna ska ha egenkontroll har funnits sedan miljöbalken trädde i kraft 1999. Efterlevnaden och tillsynen inom detta område har varit eftersatt i många Skånska kommuner.

Efter enkätundersökningar i länets kommuner under 2004 och diskussioner i arbetsgruppen beslutades att 2005 års projekt skulle inriktas på att få igång egenkontrollen på förskolorna i länet. Uppföljning av tidigare års tillsynskampanj över höga ljudnivåer i förskolorna – ”Barn i Bullerbyn” – kunde då bli en naturlig del av projektet kring egenkontroll.

Syftet med projektet var att ge barnen en bra inne- och utemiljö genom att få igång egenkontrollarbetet på förskolorna.

Under hösten 2004 genomfördes ett seminarium med inriktning på egenkontroll som en start på projektet.

En arbetsgrupp tillsattes som utformade projektet under 2004 och följde det praktiska arbetet under 2005 med viss vägledning. Slutligen har arbetsgruppen sammanställt och analyserat resultaten. I arbetsgruppen ingick följande personer:

Susanne Dahlberg (Länsstyrelsen)

Ingrid Persson (Malmö stad)

Åsa Thorné (Malmö stad)

Erik Torkelsson (Skurups kommun)

Ulf Olsson (Ystads kommun)

Lotta Wolf (Ängelholms kommun)

LAGSTIFTNING OCH REGLER

Information om krav på egenkontroll enligt miljöbalken

En väl fungerande egenkontroll ger bra förutsättningar för att fel på utrustning, olämplig inredning, felaktiga rutiner, t ex för städning, eller andra brister upptäcks innan de orsakat besvär, hälsoproblem eller miljöpåverkan. Egenkontrollen är också ett verktyg för att se till att företaget lever upp till miljöbalkens grundläggande krav på resurshushållning och hänsyn till hälsa och miljö.

Egenkontrollen ska anpassas till verksamheten. En komplex verksamhet med en stor risk för människors hälsa eller miljön bör ha en mer omfattande egenkontroll än om den är enkel eller innebär en liten risk.

Förskolorna har ansvaret för att införa och tillämpa egenkontrollen. Att detta verkligen sker, är tillsynsmyndighetens (kommunens miljönämnd genom dess miljöförvaltning) skyldighet att kontrollera.

Miljöbalken (1998:808)

26 kap 19 § Den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön skall fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar. Den som bedriver sådan verksamhet eller vidtar sådan åtgärd skall också genom egna undersökningar eller på annat sätt hålla sig underrättad om verksamhetens eller åtgärdens påverkan på miljön. Den som bedriver sådan verksamhet skall lämna förslag till kontrollprogram eller förbättrande åtgärder till tillsynsmyndigheten, om tillsynsmyndigheten begär det.

Vem omfattas av krav på egenkontroll?

Den som bedriver en verksamhet ska enligt miljöbalken planera och kontrollera sin verksamhet för att motverka eller förebygga olägenheter för människors hälsa eller miljön. I ansvaret ingår en skyldighet att skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens art och omfattning för att skydda hälsa och miljö.

Detta är ett generellt krav, som gäller alla verksamheter. Men för tillstånds- eller anmälningspliktiga verksamheter gäller mer preciserade krav på egenkontroll. De kraven finns i förordningen om verksamhetsutövares egenkontroll (förordningen 1998:901). Skolor och förskolor är anmälningspliktiga och omfattas därför av de preciserade kraven.

Förordningen (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll

4 § För varje verksamhet skall finnas en fastställd och dokumenterad fördelning av det organisatoriska ansvaret för de frågor som gäller för verksamheten enligt

1. miljöbalken
2. föreskrifter som meddelats med stöd av miljöbalken, samt
3. domar och beslut rörande verksamhetens bedrivande och kontroll meddelade med stöd av de författningar som avses i 1 och 2.

5 § Verksamhetsutövaren skall ha rutiner för att fortlöpande kontrollera att utrustning m.m. för drift och kontroll hålls i gott skick, för att förebygga olägenheter för människors hälsa och miljön.

6 § Verksamhetsutövaren skall fortlöpande och systematiskt undersöka och bedöma riskerna med verksamheten från hälso- och miljösynpunkt. Resultatet av undersökningar och bedömningar skall dokumenteras. Inträffar i verksamheten en driftstörning eller liknande händelse som kan leda till olägenheter för människors hälsa eller miljön, skall verksamhetsutövaren omgående underrätta tillsynsmyndigheten om detta.

7 § Verksamhetsutövaren skall förteckna de kemiska produkter samt biotekniska organismer som hanteras inom verksamheten och som kan innebära risker från hälso- och miljösynpunkt. Förteckningen skall uppta följande uppgifter om produkterna eller organismerna:

1. Produktens eller organismens namn
2. omfattning och användning av produkten eller organismen
3. information om produktens eller organismens hälso- och miljöskadlighet, samt
4. produktens eller organismens klassificering med avseende på hälso- eller miljöfarlighet.

Förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd

38 § Den som avser att driva

1. hotell, pensionat eller liknande lokaler där allmänheten yrkesmässigt erbjuds tillfällig bostad,
2. idrottsanläggningar, campinganläggningar, badanläggningar, strandbad och liknande anläggningar som är upplåtna åt allmänheten eller som annars utnyttjas av många människor,
3. lokaler där allmänheten yrkesmässigt erbjuds hygienisk behandling, eller
4. lokaler för undervisning, vård eller annat omhändertagande,

skall göra anmälan till den kommunala nämnden innan lokalen eller anläggningen tas i bruk. Om generelläkaren utövar tillsyn över verksamheten skall anmälan göras till generelläkaren.

Samverkan med fastighetsförvaltare

För att ansvariga på förskolor ska kunna leva upp till miljöbalkens krav på hälsoskydd och bra inneklimat, miljöskydd och resurshållning krävs samverkan med fastighetsförvaltaren. En viktig del i egenkontrollen är därför att se till att ansvarsfördelningen gentemot fastighetsförvaltaren är tydlig. Vem som ansvarar för åtgärder i olika situationer måste vara klarlagt.

Egenkontroll enligt andra lagar än miljöbalken

Enligt arbetsmiljölagen gäller krav på *systematiskt arbetsmiljöarbete*. Det systematiska arbetsmiljöarbetet granskas av Arbetsmiljöinspektionen och inte av kommunens miljönämnd eller länsstyrelsen. I vissa delar rör de båda kontrollsystemen samma saker och det är i båda fallen verksamhetsutövarens skyldighet att se till att de fungerar. Inget hindrar, tvärtom är det säkert ofta en fördel, att man arbetar fram en gemensam dokumentation. Det sparar resurser och tid.

Kraven i lagen om skydd mot olyckor på förebyggande brandskyddsarbete är också en form av egenkontroll. Närmare anvisningar finns i Räddningsverkets Allmänna råd 2001:1 Systematiskt brandskyddsarbete. Också brandskyddet bör kunna inarbetas i verksamhetens samlade egenkontroll. Tillsynsmyndighet för brandskyddet är kommunens räddningsnämnd.

Enligt livsmedelslagstiftningen är alla som yrkesmässigt hanterar livsmedel, tex i restauranger och livsmedelsbutiker skyldiga att bedriva egenkontroll. Sedan 1 januari 2006 är kraven skärpta. Syftet är att verksamheten ska veta att kraven i lagstiftningen uppfylls och att maten är säker och rätt märkt. Områden som verksamheten ska ha kunskaper och rutiner för är bla hygien, rengöring, utbildning, lokaler, utrustning och underhåll. Den nya livsmedelslagstiftningen innebär registrering eller godkännande beroende på livsmedelshanteringen. Före 1 januari 2006 undantogs förskolor med mindre än 2 avdelningar från kravet på godkännande som livsmedelslokal. Tillsynsmyndighet för livsmedelsfrågor är oftast kommunens miljönämnd. Också i sådana fall kan man överväga att inarbeta alla kontroller i ett system på förskolan.

Ytterligare lagstiftning

Tobakslagen (1993:581)

Livsmedelslagen (1997:511)

Lagen om skydd mot olyckor (2003:778)

Arbetsmiljölagen (1977:1160)

PROJEKTBESKRIVNING

Organisation

Inom ramen för den samordnade hälsoskyddstillsynen i Skåne tillsattes hösten 2004 en arbetsgrupp som utformade projektet och följde det praktiska arbetet under 2005 med viss vägledning. Slutligen har arbetsgruppen sammanställt och analyserat resultaten. I arbetsgruppen ingick följande personer:

Susanne Dahlberg (Länsstyrelsen)
Ingrid Persson (Malmö stad)
Åsa Thorné (Malmö stad)
Erik Torkelsson (Skurups kommun)
Ulf Olsson (Ystads kommun)
Lotta Wolf (Ängelholms kommun)

Avgränsning och orsak till avgränsningen

Projektet omfattade arbetet med att få igång egenkontrollarbetet på förskolorna. Checklistor mm har tagits fram för att kunna utföra systemtillsyn på förskolorna. Projektet omfattade inte uppföljning av systemtillsynen på varje förskola. Varje miljöförvaltning fick följa upp brister som framkom utifrån vilka krav eller åtgärder som var mest lämpliga i respektive fall.

Tidsplan

Oktober 2004: Inledande seminarium

November–december 2004: Arbetsgruppen preciserade projektbeskrivningen och tog fram övrigt material. Anmälningsskema skickas ut till kommunerna. Intresserade kommuner anmälde sig.

Januari–februari 2005: Kommunerna skickade ut informationsbrev till de förskolor som skulle besökas och höll eventuellt informationsmöte.

Mars–september 2005: Inspektionerna utfördes på förskolorna.

Oktober 2005: Resultaten av inspektionerna lämnades till arbetsgruppen.

April 2006: Arbetsgruppen färdigställde en slutrapport och denna distribuerades till berörda.

Maj 2006: Avslutande seminarium

Vem gjorde vad?

Arbetsgruppen

- bjöd in till och arrangerade inledande seminarium
- tog fram handledning med tillsynsschema
- tog fram förslag till kallelse till informationsmöte
- tog fram Power Point presentation som kunde användas på informationsträffar
- tog fram förslag till egenkontrollprogram
- tog fram information om egenkontroll och mall på förstabrev till förskolorna
- gav information och stöd under arbetets gång
- samlade in resultaten, analyserade dem och sammanställde slutrapporten
- distribuerade slutrapporten
- bjöd in till och arrangerade seminarium om vägledning för bättre egenkontroll

Kommunerna

- höll i eventuellt informationsmöte till förskolorna
- valde ut vilka förskolor som skulle besökas
- skickade ut informationsbrev till förskolorna
- genomförde inspektionerna
- skrev inspektionsmeddelande, beslut om föreläggande, förbud, miljösanktionsavgifter eller åtalsanmälningar
- lämnade resultaten av inspektionerna till arbetsgruppen

METOD

Rapporten är baserad på det material som tretton kommuner redovisat från tillsynsbesök som utförts på förskolor. Tillsynsbesöken syftade till att granska hur verksamheterna levde upp till miljöbalkens krav på egenkontroll. Den metod som använts vid genomförandet av tillsynen har till största delen varit systemtillsynsmetodik.

Systemtillsyn är en metod för att granska verksamhetens ledningssystem, kompetens och förutsättningar i övrigt att bedriva sin verksamhet enligt de krav som miljölagstiftningen ställer. Det är en kontroll av att förskolan själv klarar att kontrollera och styra sin egen verksamhet avseende hälsoskydd, miljöskydd och resurshushållning.

Systemtillsynen bör kombineras med ett visst inslag av detaljtillsyn för att verifiera att det som framkommer i systemtillsynen stämmer. Detaljtillsyn innebär tillsyn av konkreta förhållanden, tex hur något fysiskt är utformat eller granskning av journaler, rapporter mm. De kommuner som deltog i 2004 års projekt om ljudmiljön på förskolor har kunnat kombinera systemtillsynen med en uppföljning av vad som framkom då.

Varje miljöförvaltning har själv valt ut de förskolor som besökts, men arbetsgruppen ansåg att så många som möjligt skulle besökas. Om man var tvungen att prioritera, borde de förskolor där problem kunde misstänkas besökas i första hand.

Tillsynsbesöken har företrädesvis utförts med hjälp av det tillsynsschema som var framtaget av arbetsgruppen. För att underlätta tillsynen rekommenderade arbetsgruppen att inspektionerna genomfördes av två inspektörer. Arbetsgruppen ansåg inte att båda inspektörerna behövde ha hälsoskydd som sitt normala arbetsområde.

I tillsynsschemat ingår som en central del ett förslag på egenkontrollprogram, som skickades ut till förskolorna som skulle besökas. Varje förskola fyllde i förslaget till egenkontrollprogram och skickade tillbaka det till miljöförvaltningen, som sedan hade det att utgå ifrån vid tillsynsbesöket.

BRISTER I FÖRSKOLORNAS EGENKONTROLL

Av kommunernas återrapportering till arbetsgruppen framgår att inspektörerna vid miljöförvaltningarna har arbetat väldigt olika med projektet. Inspektörerna har använt olika delar av materialet och även kommit olika långt då det gäller inspektioner och uppföljning. Detta gör att materialet är svårt att sammanställa och därför bör man också vara försiktig när man tolkar vissa av bristerna.

Arbetsmetoden var tänkt att utgå från systemtillsyn. En del brister är lättare att konstatera utifrån detaljtillsyn. Vissa ämnesområden kan inspektörerna också vara mer säkra på och av tradition mer vana att bedriva tillsyn över, varför dessa områdena kan ha betonats mer än andra.

På grund av ovan nämnda har endast en mer övergripande sammanställning av bristerna gjorts.

De frågor som har diskuterats vid inspektionerna redovisas i "Förslag till egenkontrollprogram" på sid 23.

Vid sammanställningen har det framkommit en hel del konkreta brister främst vad gäller kemikalieanvändning, uppgifter om radonhalt, städning och ventilation i lokalerna. De två största bristerna är dock att det i de flesta fall saknas en fastställd och dokumenterad fördelning av ansvaret för de frågor som rör miljöbalken samt att verksamheterna i många fall saknar tillräckliga kunskaper i miljöbalksfrågorna.

Vägghängd toalett är ett exempel på ett sätt att inreda som underlättar rengöring.

MILJÖFÖRVALTNINGARNAS ÅTERRAPPORTERING

Antalet besökta förskolor varierar mellan kommunerna. Medan en del kommuner har besökt samtliga förskolor, har andra kommuner valt att besöka ett fåtal.

– Hur många förskolor hade fungerande egenkontroll?

Endast från en kommun har rapporterats om en förskola som har fungerande egenkontroll. Övriga kommuner har angett brister i egenkontrollen allt från avsaknad av fungerande egenkontroll till delvis fungerande egenkontroll. Återkommande brister i egenkontrollen som flertalet kommuner rapporterar är avsaknad av skriftliga rutiner och dokumentation.

– Vad har förskolorna tyckt om besöken?

Fler kommuner har uppgett att gensvaret från förskolorna har varit positivt än som anger att det varit negativt. Några positiva åsikter som framkommit är förskolor som ansåg sig ha ”tur” att de blivit utvalda så att de fick mer information och bättre kunskap om egenkontrollen. Andra kommuner har mött liknande intresse och engagemang. Bland negativa uppfattningar finns kommuner som har angett att förskolorna upplever egenkontrollen som ”betungande” eller ”onödig”. Någon kommun har noterat ”osäkerhet och oro” hos flera förskolor, eftersom man varit ovetande om att verksamheten omfattas av miljöbalken.

– Hur tycker du att besöken har varit?

Majoriteten inspektörer har uppfattningen att besöken varit positiva. ”Viktiga”, ”lärorika” och ”givande” är några omdömen samt att man skapat en positiv och konstruktiv dialog med förskolorna. Ett fåtal kommuner har angett att besöken varit ”tungt” eller att egenkontrollen borde prioriterats ner till förmån för annan tillsyn.

– Synpunkter på projektet, vad har varit bra, mindre bra osv.?

Många har synpunkter på materialet och tycker att det i huvudsak är bra, men inspektörerna har också synpunkter på förslaget till egenkontrollprogram som upplevs som alltför omfattande och svårt att använda vid besöken på förskolorna. Förslaget till egenkontrollprogram borde även innehållit frågor om hygien och smittskydd, framhöll inspektörer från någon kommun.

En hel del kommuner ansåg också att en central vägledning angående egenkontroll på förskolor behövdes. Skillnaden mellan kommunala förskolor i olika kommuner bör generellt sett kunna anses som ringa. Det verkar inte som om det finns någon kunskapsöverföring mellan kommunala förskolor, varken regionalt eller nationellt via skolverk, socialstyrelse eller någon annan myndighet.

ERFARENHETER FRÅN INFORMATIONSTRÄFFARNA

Fyra kommuner har rapporterat att man hållit informationsträffar i anslutning till projektet. Informationsträffarna har känts viktiga för att få en bra inledning på projektet och där ge möjlighet för förskolorna att ställa frågor. Vid ett utvärderingsmöte med representanter från förskolan förde de fram att det är viktigt att förankra, ha en öppen dialog och förbereda verksamheterna på vad inspektionerna kommer att innebära. För den som initierar projektet är mål och syfte tydligt, men inte alltid för mottagaren.

Vid informationsträffarna på olika platser i länet har skolledarna efterfrågat en större tydlighet kring vilka krav som ställs enligt miljöbalken och om miljöförvaltningen ser det som rekommendationer eller bindande krav. En kommun rapporterade att intresset för egenkontroll var närmast obefintligt från de kommunala förskolorna vid en av dessa träffar.

I ytterligare en kommun har miljöförvaltningen hållit informationen vid en av skolledarnas ledningsträffar. Miljöförvaltningen förde fram att ledningsträffarna är ett bra forum att få ut informationen om egenkontroll. En annan miljöförvaltning har hållit halvdagslånga utbildningsdagar inriktade mot egenkontroll, lagstiftning, allergi, tobak, radon och höga ljudnivåer. Både externa föreläsare och miljöinspektörer höll i seminarierna. Utbildningarna var välbesökta, och förvaltningen återrappporterade att de privata förskolorna var högre representerade än de kommunala.

UPPFÖLJNING

Uppföljning kommer att ske i de flesta kommuner eftersom stora brister i egenkontrollen rapporterats. Kommunerna rapporterar olika sätt att följa upp projektet; medverkan vid ledningsgruppträffar, riktade utbildningsinsatser, information via utskick och uppföljande tillsynsbesök. Efter besöken har inspektionsrapporter i de flesta fall skickats till förskolorna. Brister som påtalats vid besöken har följts upp specifikt samt planerats in i den löpande tillsynen. Några exempel på uppföljning är:

- Beslut att årligen begära in redovisning av genomförd egenkontroll från verksamheterna. Miljöförvaltningen har tagit fram ett dokument för denna redovisning.
- Miljöförvaltningen har tagit fram ett egenkontrolldokument som infogas till skyddsrondsprotokollet i samarbete med fastighetskontoret och förvaltningen för barn och familj.
- Delar av egenkontrollen har planerats att följas upp; de organisatoriska ansvarsområdena samt kontroll av buller- och ventilationsfrågor.
- Tillsynsprojekt har initierats med radonmätningar på samtliga förskolor. Mätresultaten ska sammanställas i en rapport där även instruktioner ges för hur egenkontrollen gällande radon bör utformas.
- I kommunens förebyggande tobaksarbete ska förskolans område vara helt rökfritt och miljöförvaltningen informerar om att tobakspolicyn ska finnas i egenkontrollprogrammet.

Projektets arbetsgrupp har lagt ut ”goda exempel” på Länsstyrelsens hemsida där förslag på egenkontrollprogram samt exempel på inspektionsrapport finns att tillgå som ett stöd i det fortsatta arbetet.

Informationsmaterial som kan delas ut till förskolorna planeras att tas fram gemensamt inom Miljösamverkan Skåne.

Eventuellt kommer vidare diskussioner med Socialstyrelsen att leda till att en central vägledning inom detta område tas fram.

DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Syftet med projektet var att få igång egenkontrollarbetet på förskolorna, vilket skett i samtliga deltagande kommuner. Man har dock arbetat på olika sätt i kommunerna och därmed kommit olika långt i detta arbete. Vad man kan se genomgående är att det finns en hel del arbete kvar att göra för kommunernas miljöförvaltningar och för förskolorna. Detta projekt får anses vara en början på en process som ska leda till bra egenkontroll på förskolorna i länet. Utifrån den redovisning som skett får syftet anses vara uppfyllt.

Det bör klargöras att det är verksamhetsutövaren som har ansvaret för att egenkontrollarbetet fungerar tillfredsställande. Miljöförvaltningens roll i detta arbete är att stödja, informera och vara ett bollplank i denna process.

Den största brist som framkommit under projektets gång är att det saknas en dokumenterad ansvarsfördelning för de enskilda verksamheterna. Man kan också konstatera att det krävs bättre kunskaper om miljöbalken och dess regler för att egenkontrollarbetet skall fungera på ett bra sätt. Detta verkar inte vara fallet inom förskolan idag.

Man kan också ställa sig frågan om hur man ska uppnå målen med tillsynen. Eftersom lagstiftningen infördes 1999 och fortfarande inte fungerade tillfredsställande år 2005, visar detta att verksamhetsutövarna måste avsätta resurser för att få egenkontrollarbetet att fungera. Tillsynsmyndigheten måste dock kontrollera och följa upp att så sker.

Sammanfattningsvis har projektet visat att de privata (icke kommunala) förskolorna har bättre överblick över sin verksamhet. Detta kanske beror på kortare beslutsvägar och ibland ett vidare engagemang i verksamheten. En annan faktor kan vara att de privata förskolorna har ett vinstkrav och är medvetna om att ett fungerande egenkontrollprogram på sikt kan generera en vinst för förskolan. De privata förskolorna är också oftast engagerade i en branschorganisation.

Den vägledning som en branschorganisation kan ge saknas inom de kommunala förskolorna. Skillnaden mellan kommunala förskolor i olika kommuner bör generellt sett kunna anses som ringa. Det verkar inte som om det finns någon kunskapsöverföring mellan kommunala förskolor, varken regionalt eller nationellt via skolverk, socialstyrelse eller någon annan myndighet. En central vägledning efterfrågas ute i kommunerna, både av förskolorna och miljöförvaltningarna.

Det finns flera fördelar med en väl fungerande egenkontroll. Förutom att man uppfyller kraven enligt miljöbalken finns även hälsomässiga, ekonomiska, tids- och säkerhetsmässiga vinster att göra. Syftet med egenkontroll är att motverka och förhindra olägenheter för människors hälsa och miljön. En bra egenkontroll på förskolor kan antas ge en bättre inomhusmiljö. Detta bör i sin tur ge minskade hälsoproblem bland förskolebarnen i form av infektioner, ögon-, hud- och luftvägsirritationer, trötthet, hörselskador (pga buller) och minskade besvär av olika slags allergier. En bättre hälsa leder ofta till färre sjukskrivningar och därmed lägre kostnader för sjukersättning till förskolepersonalen och för föräldrar som tvingas stanna hemma från jobbet med sjukt barn. Andra ekonomiska vinster kan vara att egenkontrollen förhindrar att kostnader uppkommer för underhåll och reparation av utrustning, lokaler mm genom att bra rutiner leder till att brister upptäcks i tid och kan förebyggas innan något allvarigare inträffar. Besparingar inom energi, vatten, el, bränsle och förbrukningsmaterial kan också tänkas ge ekonomiska fördelar. Något som också är tänkbart i framtiden är att det offentliga tillsynsbehovet minskar och därmed är det möjligt att en lägre tillsynsavgift tas ut eller att tillsynsavgift i vissa fall inte behöver tas ut för att egenkontrollen fungerar väl.

Tidsbesparing är en annan fördel med egenkontroll när rutinerna är tydliga och väl fungerande, tex för när nyckelpersoner ska kontaktas om något oförutsett inträffar. Det kan även finnas fördelar med att ha ordning på handlingarna i sin verksamhet genom att ha miljöbalksfrågorna samlade i ett dokument.

Detta projekt visar att det finns stora brister i dagens egenkontroll på förskolor. För att förbättra egenkontrollen krävs bla bättre vägledning, mer resurser och bättre kunskaper ute i verksamheterna. Vi tror också att om man inser de fördelar som faktiskt finns med att ha en fungerande egenkontroll kommer motivationen att öka ute på förskolorna.

Exempel på kallelse till informationsmöte

Kallelsen är ett förslag som deltagande kommuner kunde använda.

Se vidare på hemsidan www.miljosamverkanskane.se

Information om egenkontroll

Materialet "Egenkontroll på förskolor" som ingick i projektet var tänkt som en kortfattad information till de ansvariga för förskolorna. Där finns också hänvisningar till mer ingående information gällande lagstiftning och allmänna råd, samt litteratur och hemsidor att läsa mer i.

Se vidare hemsidan www.miljosamverkanskane.se

Tillsynsschema

Tillsynsschemat tar upp olika delar av tillsynen såsom Förberedelsefas, Inspektionsbesöket, Inspektionsmeddelande och beslut, Utvärdering samt Återrapportering till Länsstyrelsen. Detta var tänkt som en hjälp till deltagande kommuner vid genomförandet av projektet.

Se vidare hemsidan www.miljosamverkanskane.se

Power Point presentation till informationsträffar

Power Point presentationen är framtagen som ett hjälpmedel för deltagande kommuner vid informationsträffarna med berörd personal.

Se vidare hemsidan www.miljosamverkanskane.se

Exempel på brev till förskolor som ska besökas

Detta brev är ett förslag på hur deltagande kommuner kan skriva.

Se vidare hemsidan www.miljosamverkanskane.se

Förslag till egenkontrollprogram

"Förslag till egenkontrollprogram" är ett exempel på ett program som förskolan skulle kunna utgå ifrån för att göra ett dokument som var anpassat för deras verksamhet. Inför besöken på förskolorna ombads ansvarig chef att i förväg fylla i "Förslag till egenkontrollprogram" och skicka in till miljöförvaltningen. Dokumentet fick på så vis två funktioner; dels som en enkät för att inspektörerna skulle få en inblick i vilken egenkontroll som fanns i verksamheten och utgå från det vid systemtillsynen vid besöket, och dels som ett praktiskt egenkontrollprogram där ansvarig på förskolan hade fyllt i dokumentet och gjort hänvisningar till rutiner som förvarades i pärmar eller liknande.

Se vidare nästa sida.

FÖRSLAG TILL EGENKONTROLLPROGRAM

Verksamhetsuppgifter

Förskolans namn: Org.nr:

Adress:

Verksamhetsansvarig:

Tel nr: E-post:

Fastighetsbeteckning:

Fastighetsägare:

Fastighetsförvaltare:

Internt miljöarbete (certifiering/grön flagg)?

Detta dokument är ifyllt av: Datum:

Allmänna Uppgifter

Antal barn: Ålder:

Hänvisa till de skriftliga rutiner som ev. finns under varje punkt nedan.

Organisatoriskt ansvar

Har ni en fastställd och dokumenterad fördelning av ansvaret för de frågor som rör miljöbalken?

för

1. lokalanvändning
2. inomhusmiljö
3. städning
4. utomhusmiljö
5. avfallshantering
6. farligt avfall
7. kemikaliehantering

Annat:

.....

.....

8. Har ni sammanställning över de lagar, bestämmelser och ev myndighetsbeslut som berör er verksamhet? Nej Ja

9. Har ni rutiner för informationsförmedling i de fall fastighetsägare/förvaltare ansvarar? Nej Ja

Kunskapskravet

Hur säkerställer ni att de anställda har den kunskap som behövs när det gäller ansvarsområden enligt miljöbalken?

10. Inomhusmiljöfrågor
11. Städning
12. Tobaksfrågor
13. Utomhusmiljöfrågor
14. Avfall
15. Farligt avfall
16. Kemikaliehantering

Annat:

.....

.....

Utrustning mm för drift och kontroll

17. Har ni rutiner för att fortlöpande kontrollera utrustning mm för drift och kontroll, hålls i gott skick? Nej Ja

18. Ventilation
19. Temperatur

Annat:

.....

.....

20. Har ni rutiner för informationsförmedling i de fall fastighetsägare/förvaltare ansvarar? Nej Ja

Riskbedömning

Undersöker och bedömer ni fortlöpande riskerna med verksamheten från hälso- och miljösynpunkt t ex:

Lokalanvändning

21. Har ni rutiner för att bedöma lokalens lämplighet för verksamheten, (t ex om sovstund/vila passar i det utrymme vila sker i)? Nej Ja
22. Har ni rutiner vid bedömning av lämpligt antal barn i rummen? Nej Ja
23. Ventilationskapacitet/hur många personer vent. är dimensionerad för? Nej Ja
24. Finns skyltar för varje rum med angivet max antal personer? Nej Ja
25. Ange tillgänglig yta varje barn har tillgång till inomhus, m²/barn
26. Förvaringsmöjligheter (t ex tillräckligt många skåp med dörrar) Nej Ja
27. Tillgång till toaletter: antal barn/toalett
28. Finns separat personal toalett? Nej Ja

Annat:

.....

.....

Inomhusmiljö

Har ni rutiner för att kontrollera, bedöma och åtgärda ev. brister:

29. Temperatur i luft och på golv Nej Ja
30. Vattentemperatur (legionellabakterier) Nej Ja
31. Fläkt/ventilationsbuller Nej Ja
32. Akustik Nej Ja
33. Ljudnivå från verksamhet med barn Nej Ja
34. Ljus Nej Ja
35. Elektromagnetiska fält Nej Ja
36. Radon Nej Ja
37. Rutiner vid avvikande lukter/uppkomst av fläckar Nej Ja
38. Rutiner vid lukt av tobaksrök Nej Ja
39. Rutiner vid förnyelse av inredning Nej Ja
(tänker ni på att välja lågemitterande material/inte välja stoppade möbler, svårstädade mattor mm)
40. Allergirond Nej Ja

Annat:

.....

.....

Städning

41. Har ni rutiner för att bedöma städbehov och uppdatera städrutinerna? Nej Ja
42. Har ni rutiner för att genomföra regelbundna översyner för att underlätta städningen? Nej Ja
43. Har ni rutiner för de tillfällen städpersonal är frånvarande? Nej Ja

Annat:

.....

.....

Utomhusmiljö

Har ni rutiner för att kontrollera:

44. Tillgänglig yta Nej Ja
45. Ange tillgänglig yta varje barn har tillgång till utomhus, m² / barn
46. Olycksfallsrisker Nej Ja
47. Material samt hygien i ev. sandlådor Nej Ja
48. Buller från omgivningen? Nej Ja
49. Luftföroreningar från omgivningen? Nej Ja

Annat:

.....

.....

Avfallshantering

50. Finns rutiner för avfallshantering? Nej Ja
51. Har ni källsortering? Nej Ja
52. Har ni kompostering? Nej Ja
53. Vilka åtgärder har ni vidtagit för att förvara hushållsavfall och/ev kompost säkert från skadedjur och fåglar?

.....

.....

.....

Farligt avfall t. ex. lysrör, lösningsmedel, färgrester

54. Har ni rutiner för hantering av farligt avfall? Nej Ja
55. Förvarar ni olika avfallskategorier åtskilda? Nej Ja
56. Vilka åtgärder har ni vidtagit för att förvara det farliga avfallet säkert?

.....

.....

.....

57. För ni anteckningar över mängd, slag av avfall och avfallsmottagare?

Nej Ja

58. Har ni anmält ev. egen transport av farligt avfall (t ex lysrör) till Länsstyrelsen? Nej Ja

Kemikaliehantering

59. Finns kemikalieförteckning över de kemikalier som hanteras och som kan innebära risker från hälso- och miljösynpunkt? Nej Ja

60. Har förteckningen uppgifter om kemikaliernas namn? Nej Ja

61. Har förteckningen uppgifter om mängder (inköpta, lagerhållna, förbrukade)? Nej Ja

62. Har förteckningen uppgifter om användning? Nej Ja

63. Har förteckningen uppgifter om hälso- och miljöskadlighet? Nej Ja

64. Har förteckningen uppgifter om klassificering? Nej Ja

65. Har ni rutiner för märkning av samtliga förpackningar som innehåller kemikalier? Nej Ja

66. Har ni rutiner för hantering och förvaring av kemikalierna? Nej Ja

67. Har ni rutiner för att minska kemikalieanvändningen alternativt byta till mindre farliga? Nej Ja

68. Vilka rutiner finns för inköp och produktval i samband med inköp av kemikalier? T ex. miljömärkta, parfymfria alternativ?

.....
.....
.....

Övrigt riskbedömning mm

69. Dokumenterar ni riskbedömningarna? Nej Ja

70. Vilka rutiner har ni om det kommer in synpunkter och klagomål?

.....
.....
.....

71. Har ni rutiner för informationsförmedling i de fall fastighetsägare/förvaltare ansvarar? Nej Ja

72. Känner ni till att tillsynsmyndigheten omedelbart ska kontaktas vid en driftstörning eller liknande händelse som kan leda till olägenheter för människors hälsa eller miljön? Nej Ja

Övriga miljöbalksfrågor

Anmälan (38 § förordning 1998:899 om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd)

73. Känner ni till anmälningsplikten? Nej Ja

Hushållningsprincipen

74. Hur arbetar förskolan med hushållning av råvaror och kretsloppsanpassning?

.....
.....
.....

75. Val av energislag och hushållning med energi för drift och uppvärmning?

.....
.....
.....

76. Hur arbetar förskolan med frågor kring transporter, t ex. varu-transporter?

.....
.....
.....

77. Hur arbetar förskolan med personalens resor till/från arbetet?

.....
.....
.....

78. Hur arbetar förskolan med att påverka barnens resor till/från förskolan?

.....
.....
.....

Annat:
.....
.....

UNDERLAG OCH LÄSTIPS

Naturvårdsverket

Allmänna råd

- Tillsyn (NFS 2001:3)
- Egenkontroll (NFS 2001:2)

Handböcker

- Operativ tillsyn (2001:4)
- egenkontroll en fortlöpande process (2001:3)

Socialstyrelsen

Handböcker mm

- Radonhandboken
- Temperatur inomhus
- Höga ljudnivåer – tillsynsprojekt
- Smitta i förskolan

Miljösamverkan Västra Götaland

- Inomhusmiljö – handledning (1999).
- Inomhusmiljö 2002 – handledning för tillsyn av skolor och förskolor (oktober 2002)
- Checklista Kontrollrond för skola och förskola (oktober 2004, rev. juli 2005)
Handledningarna kan läsas på cf.vgregion.se/miljo/miljosamverkan/ klicka på delprojekt 6. Inomhusmiljö och sedan vidare på respektive handledning.

Förskolorna har en skyldighet att planera och kontrollera sin verksamhet så att olägenheter ur hälso- och miljösynpunkt undviks. Denna egenkontroll är eftersatt i många förskolor. Under 2005 har man i Skåne genomfört ett projekt vars syfte var att ge barnen på förskolorna en bra inne- och utemiljö genom att få igång arbetet med egenkontrollen. Detta projekt ingår i Miljösamverkan Skåne.

Miljösamverkan Skåne är ett samarbete mellan Länsstyrelsen i Skåne, Kommunförbundet Skåne och Skånes kommuner. Uppgiften är att effektivisera tillsynen inom miljö- och hälsoskyddsområdet.

www.miljosamverkanskane.se

Länsstyrelsen i Skåne län

205 15 Malmö
Besöksadress: Kungsgatan 13
Tel 040-25 20 00 vx
Fax 040/044-25 22 55
www.m.lst.se

Kommunförbundet Skåne

Box 13
264 21 Klippan
Besöksadress: Storgatan 33
Tel: 0435-71 99 00 vx
Fax: 0435-71 99 10
www.kfsk.se

MILJÖSAMVERKAN
SKÅNE